

YNGRE BARNNS MÖJLIGHETER TILL TRYGGA ANKNYTNINGSRELATIONER PÅ FÖRSKOLAN

Kandidat
Examensarbetet i lärarprogrammet

Hanan Almosawy
Anna-Karin Magnusson

2014

INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK, HÖGSKOLAN I BORÅS

HÖGSKOLAN I BORÅS
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK

Arbetets art: Lärarprogrammet, inriktning mot Lärare för förskola, 210 högskolepoäng. Examensarbete ”Att utforska pedagogisk verksamhet II”, 15 högskolepoäng i utbildningsvetenskap.

Utgivningsår: 2014

Svensk titel: Yngre barns möjligheter till trygga anknytningsrelationer på förskolan

Engelsk titel: Toddlers Possibilities to Form Secure Attachment at Preschool

Nyckelord: små barn, yngre barn, förskola, trygghet, anknytning, pedagog, psykolog

Författare: Hanan Almosawy & Anna-Karin Magnusson

Handledare: Richard Baldwin

Examinator: Anita Eriksson

Sammanfattning

Bakgrund

Fokus i barnomsorgen har under senare år skiftat och nu har pedagogiken en större roll i förskolan än tidigare. Detta innebär att pedagoger bör arbeta med barns inläring. För att ett lärande ska ske behöver barn känna sig trygga vilket lyfts av både nationell och internationell forskning.

Syfte

Syftet med studien är att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan.

Metod

Metoden som har valts är en kvalitativ studie där intervju är redskapet som använts. Fyra pedagoger med lång erfarenhet av arbete på småbarnsavdelning samt en psykolog intervjuades. Genom noggrann analys och bearbetning av det insamlade materialet diskuterades ett resultat fram.

Resultat

I resultatet framkom det att de yngre barnens vistelsetider har ökat betydligt under senare år. En av orsakerna visade sig vara föräldrarnas arbetsvillkor och vilket område familjer bor. Det framkom även att storleken på småbarnsgrupperna har ökat. Detta i samband med det ökade vistelsetiderna för barnen, försvårar pedagogernas möjligheter att erbjuda barn den tid de behöver för att känna trygghet. Resultatet visar också att det finns en stor medvetenhet hos pedagogerna kring detta. En hög arbetsbelastning med många uppgifter utanför barngrupperna gör att pedagogerna upplever sig frustrerade och maktlösa. Personaltätheten är också en problematik som pedagogerna tacklas med i vardagen. Dock visar resultatet på att pedagogerna har insikt om vikten av ett förhållningssätt som främjar trygga relationer, där man möter kollegor och barn med lyhördhet, acceptans och värme.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Inledning	5
Syfte	6
Begrepp	7
Bakgrund	8
Förskolans roll i samhället	8
Yngre barns vistelse på förskolan	8
Förutsättningar för barns trygghet och lärande i förskolan	9
Anknytningspersoners betydelse för barns trygghet, utveckling och lärande	11
Betydelsen av pedagogers förhållningssätt	12
Sammanfattning	12
Metod	15
Kvalitativ metod	15
Intervju	15
Urval	15
Genomförande	16
Forskningsetiska principer	16
Tillförlitlighet och giltighet	17
Analys/bearbetning	17
Sammanfattning	18
Resultat	19
Samhällsförändringars inverkan på barns vistelsetider	19
Pedagogers yttre arbetsvillkor påverkar arbetet med barns trygghet	20
Trygghet - grunden för yngre barns lärande	21
Vikten av, och hinder för, pedagogers fysiska närvaro i barngrupp	23
Vikten av ett pedagogiskt förhållningssätt hos pedagoger	24
Sammanfattning	25
Diskussion	26
Resultatdiskussion	26
Arbetsmarknaden krav och familjernas förutsättningar	26
Yttre faktorer påverkan på verksamheten	26
De yngre barnens möjligheter för lärande	28
Tillfällig ersättare av trygghet	28
En trygg och säker hamn	29
Metoddiskussion	30
Didaktiska konsekvenser	31

Fortsatt forskning	31
Tack	32
Referenser.....	33
Bilaga 1	35
Bilaga 2	36
Bilaga 3	37
Bilaga 4	38

Inledning

Under de senaste åren har den svenska förskolan genomgått förändringar. Barngrupperna har ändrats, de yngre barnen med långa dagar har blivit fler och personaltätheten på förskolorna kan ifrågasättas (Kihlbom, Lidholt & Niss 2009, s. 9). Dessa faktorer har fått oss att reflektera över hur det står till med de yngsta barnens möjligheter att känna trygghet på förskolan.

Forskning visar på att stora barngrupper kan vara ett problem, då tiden för varje barn minskar och stressen hos barnen ökar vilket i sin tur kan ta sig olika uttryck. Några barn blir mer oroliga och drar sig undan medan andra kan bli mer aggressiva (Niss, 2011, ss. 46-47). Stress hos små barn utlöses när de upplever att det inte finns någon vuxen där som kan ge stöd och trygghet i oroliga situationer (Kihlbom, Lidholt & Niss 2009, s. 113).

Små barn har stora behov av vuxna som finns nära och kan bekräfta dem. För att de ska kunna utvecklas och bli trygga krävs tid och engagemang av vuxna. I *Läroplanen för förskolan* (Lpfö 98 rev. 2010, s. 6) redogörs det för barnens rätt att möta vuxna som kan vara delaktiga i samspel och se alla barns potential. Möjligheterna för pedagogerna att se och ge närhet till alla barn är en fråga som vi upplever mycket aktuell med tanke på förändringarna som skett de senaste åren inom förskolan.

Frågor kring de yngre barnens möjligheter att knyta an till pedagoger på förskolan ligger till grund för undersökningen då vi själva under många år har arbetat (och fortfarande arbetar) inom förskolan. Därmed har vi också upplevt de förändringar som skett. Arbetet som pedagog med de allra yngsta barnen är krävande och många pedagoger som valt detta yrke jobbar hårt för att skapa möjligheter för alla barn på förskolan anser vi. Detta gör att vi upplever det ytterst intressant att ta del av andra pedagogers erfarenheter och upplevelser kring tid och möjligheter de själva anser sig ha att erbjuda barnen för att möjliggöra trygga relationer.

Syfte

Syftet med studien är att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan.

Begrepp

Här beskrivs några av de ord som är centrala för denna studie.

Anknytning:

Det känslomässiga band (beteendesystem) som innehåvs av barnet till den som varit den som i huvudsak vårdat barnet. Syftet med systemet är att barnet ska bli skyddat vid fara och därmed öka barnets överlevnadsmöjligheter

Primär anknytningsperson:

Den person som har varit den fastaste punkten i barnets tillvaro, det är oftast vårdnadshavaren men det behöver inte vara så. Den viktigaste anknytningspersonen för barnet.

Sekundär anknytningsperson:

Kommer efter den primära anknytningspersonen i hierarkin. Kan vara mor och farföräldrar, pedagoger på förskolan m.fl. Om barnet omges av sin primära och några sekundära anknytningspersoner och det upplever oro väljer det alltid att sin primära anknytning i första hand.

Små barn/yngre barn:

I denna studie avses barn ett- tre år, alltså de s.k. koltåren. Eftersom barn i Sverige ofta börjar förskolan runt ett års ålder och vistas på småbarnsavdelning fram till två-tre års ålder är det dessa år vi syftar till i detta arbete.

Bakgrund

Kapitlet inleds med förskolans roll i samhället och ämnet yngre barns vistelse på förskolan följer efter det. Vidare lyfts förutsättningar för barns trygghet och lärande i förskolan. Därefter resoneras det kring anknytningspersoners betydelse för barns trygghet, utveckling och lärande. Som avslutning behandlas betydelsen av pedagogers förhållningssätt.

Förskolans roll i samhället

Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss. 14-16) redogör för att den förskola vi har idag är ett resultat av en rad förändringar inom samhället. Barnomsorgens historia går mer än 150 år tillbaka. Inom barnomsorgen har fokus på pedagogik och omsorg varit olika, beroende på klasstillhörighet. Vid 1830-talet startades småbarnskolorna för arbetarklassens ensamstående mammor. Barnen fick omsorg och undervisning då deras mammor arbetade. Med tiden ersattes småbarnskolorna med barnkrubborna som var mer för att ha tillsyn på barnen.

Vid slutet av 1800-talet kom barnträdgården för medelklassens barn. Den utarbetades dels för att avlasta hemarbetande kvinnor, men den främsta anledningen var för att ge barn stimulans. Lekskolan fortsatte i barnträdgårdens spår, men där var leken och lärande i fokus. I lekskolan vistades barnen halva dagen. De barn som hade behov av omsorg i längre utsträckning fick vistas i daghemmet, som främst var till för tillsyn för barn.

Barnstugeutredningen skrevs på 70-talet, dess syfte var att kombinera både pedagogik och omsorg.

I takt med att kvinnor tog sig ut i arbetslivet, blev behovet större av barnomsorg. Detta ställde mer krav på barnomsorgens pedagogiska innehåll. År 1998 fick förskolan en egen läroplan och annan tillsynsmyndighet, Skolverket (Ekström 2007, s. 12 & Broberg, Hagström & Broberg 2012, ss. 24-25).

Samhällets förändringar har haft inverkan på hur förskolan ser ut idag. Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss. 24-25) påstår att förskolan inte endast är utformad för barnen, utan även för föräldrar och arbetsmarknad. De förklarar även att vuxnas behov styr mycket hur förskolan ser ut idag. De menar att om förskolan endast skulle vara till för att tillgodose de yngre barnen skulle det se helt annorlunda ut med bl.a. öppnings- och stängningstider, barnens semester och personalens ledigheter med mera. Carlberg, Granberg och Lindfors (2012, s. 4) nämner att förskolans läroplan handlar om mer än att tillgodose föräldrarnas behov av barntillsyn. De reagerade på att de yngre barnens behov inte var preciserade i läroplanen och därmed utforma de en egen läroplan för små barn.

Lokken (2008, s. 128) anser att de yngsta barnen har en roll som samhällsmedlemmar på förskolan eftersom de där erbjuds tillfällen till samspel och relationsskapande möten. Detta medför att en förskola med god kvalitet således kan ha stor påverkan på både barnet och dess familj samt samhället.

Yngre barns vistelse på förskolan

Frågan om de yngre barnen gynnas av att vistas på förskolan beskrivs av somliga ur en positiv synvinkel och av andra ur en negativ synvinkel.

Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss. 24-25) behandlar frågan om yngre barn gynnas av att vara i förskolan. För att ge svar på frågan förklarar de att det är de yngre barnens egna förutsättningar som spelar roll för dem ifall förskolan är ett gynnsamt ställe att vistas i. Det

finns yngre barn som kommer från svåra hemförhållanden som kan gynnas av att vara på förskola. Vid sådana fall kan förskolan vara stöd för barnen, om pedagogerna är måna om barnen och har den kompetens och kunskap som krävs för att tillgodose barns behov.

Vissa barn kan gynnas av att vara på förskolan och andra kan missgynnas av det även om det är en och samma förskola, eftersom barn är individuella och har olika behov förklarar Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss. 24-25). Detta poängterar även Carlberg, Granberg och Lindfors (2012, ss. 4-5) som påpekar att yngre barn inte har samma behov som de äldre barnen att träna sig in i en gruppgemenskap med andra barn. De yngre barnen behöver mer en individuell kontakt med vuxna för att känna trygghet, d.v.s. att små barn har andra behov än äldre barn. Carlberg, Granberg och Lindfors (2012, ss. 4-5) anser att förskolans läroplan inte tillgodoser de små barnens behov och inte är anpassad efter den utvecklingsfas de yngre barnen befinner sig i. De har lagt fram flera mål i Småbarnens egen läroplan som de anser vara mer lämpade för små barn, ett av målen är bl.a. att de yngre barnen ska vistas i en barngrupp med högst 12 barn och ett annat mål är att varje barn ska ha tillgång till två- tre pedagoger (Carlberg, Granberg & Lindfors 2012, s. 6).

I Skolverkets statistik (Skolverket, 2013) synliggörs det att småbarnsgrupperna har ökat radikalt de senaste åren (se bilaga 1). I denna statistik visas det att en stor del av småbarnsgrupperna i Sverige har 17 barn eller fler. Detta går emot vad forskningen säger om hur storleken på barngrupperna bör vara på en småbarnsavdelning. I en internationell forskningsstudie har Björnstad, Pramling och Samuelsson (2012, s. 20) sammanställt en rad olika forskningsresultat med hjälp av metaanalys om hur de yngre barnen har det på förskolan i olika länder. I denna forskningsstudie hänvisar forskarna till att barngrupperna bör innehålla sex- åtta barn för de allra yngsta. Forskarna rekommenderar även att de bör vara max tre barn per vuxen för att främja utvecklingen och för att skapa en lugn, stabil stressfri miljö för de yngre barnen (Björnstad, Pramling & Samuelsson, 2012, ss. 68-70).

Carlberg, Granberg och Lindfors (2012, s. 7) presenterar hur stor del av de yngsta barnen som går i förskola i Sverige. Enligt dem är det cirka 80 % av de yngre barnen som går på förskola och vistelsetiderna ligger ofta mellan 8-11 tim/dag. Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 40) lyfter aspekten med långa dagar på förskolan för de allra yngsta. De menar att de yngre barnens tidsuppfattning skiljer sig åt från de äldre barnens. Därmed så finns det också risk för skador hos de yngsta barnen när de får vara utan sin tryggaste anknytning i lika många timmar som de äldre barnen. Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s.40) påpekar att pedagoger är viktiga som sekundära anknytningspersoner krävs det möjligheter (tid) för dem att ge barnen möjlighet att knyta an till dem.

Enligt Skolverket (2011 se Broberg, Hagström & Broberg 2012, s. 281) har personaltätheten minskat. Detta försvårar läget för de yngre barnen, eftersom det inte finns tillräckligt med pedagoger som kan tillgodose deras behov. Det krävs att det finns tillräckligt många utbildade pedagoger och ett rimligt antal barn i barngrupperna, för att förskolans verksamhet ska kunna vara en säker och en trygg hamn för de små barnen anser (Broberg, Hagström & Broberg 2012, ss. 284-286).

Förutsättningar för barns trygghet och lärande i förskolan

För att barn ska uppleva trygghet och lära sig nya saker på förskolan är en förutsättning att de får möta lyhörda och engagerade pedagoger. Rollen som pedagog har under senare år förändrats. Genom att förskolan 1998 fick en egen läroplan (Lpfö 98, rev 2010) blev förskollärarens ansvar tydligt definierat. Även vad arbetslaget gemensamt ska ansvara för uttrycks klart.

Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan ska erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet (Lpfö 98 rev 2010, s. 5).

En engagerad pedagog med kunskaper om små barn och deras behov är det viktigaste för de yngsta på förskolan anser (Broberg, Hagström & Broberg 2012, s. 23). Genom att pedagogen inser sin viktiga roll för barnet och har ett genuint intresse av att utveckla en känslomässig relation till det utvecklas barnets trygghet.

Genom att ta del av litteraturen ser vi att trygghet och lärande går hand i hand. Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 22) lyfter fram olika aspekter att tänka på för att skapa trygghet för de yngsta på förskolan. Författarna menar på att omsorgssituationerna på förskolan är av stor vikt för barnens trygghetsutveckling. Här finns möjligheten för pedagogerna att skapa trygga relationer till barnen då stor del av dagen på småbarnsavdelning går åt till omsorgssituationer. Dock påpekar de att dessa situationer måste få ta den tid som krävs och inte stressas på för att barnen ska bli trygga och därmed kunna knyta an till pedagogerna. Detta synsätt delar de med Broberg, Hagström och Broberg (2012, s. 23) som resonerar kring vikten av att pedagogerna har tid för att tillgodose barnens behov av god omvårdnad. Detta för att barnen ska utveckla tillit till pedagogerna så att de kan känna sig trygga med och söka tröst hos dem. När barnen känner trygghet och tillit då kan ett lärande ske.

Niss (2011, s. 46) har granskat barns psykiska hälsa på förskolor i Sverige. Hon poängterar bl.a. vikten av trygghet för att barn ska kunna lära. Hon menar på för att små barn ska känna trygghet och utveckla sitt lärande, bör vuxna som står dem nära vara tillgängliga för dem.

En fara som Niss (2011, s. 47) ser det är barns förmåga att anpassa sig i olika miljöer. När det blir för mycket för vissa barn finns en risk att de helt enkelt drar sig undan så att de syns så lite som möjligt. Andra barn gör tvärtom och protesterar högljutt. Reagerar pedagogen så att barnet känner att hjälp finns att få stärker det barnet och dess självkänsla. Barnet behöver få möta pedagoger som är empatiska som kan trösta och guida dem genom livet. Det tillsammans med ork och kunskap hos pedagogerna bidrar till att barnet kan uppleva trygghet och därmed våga ta steget och börja utforska världen.

Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 52) redogör för hur viktigt det är att personalen i förskolan har kunskap och utbildning inom utvecklingspsykologi för att förstå de små barnens behov. De förklarar även att pedagoger med denna kunskap redan vid tidig ålder kan upptäcka om något barn lider av en psykisk störning eller andra avvikelser. Upptäcks problematiken tidigt då kan barnet få den stöd och den hjälp de behöver tidigare i livet. Enligt Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 48) missgynnas små barn i sin utveckling av att vistas i stora barngrupper. Det gäller även de barn med särskilda behov, invandrar- och flyktbarn och de barn som kommer från svåra socioekonomiska förhållanden. Enligt studier har Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 48) påvisat att stora barngrupper medför stress både för barn och för pedagoger.

Den fysiska miljön på förskolan lyfter Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss.201- 202) som en viktig del i att få barnen trygga. De allra yngsta barnen behöver en miljö omkring sig där de vuxna är ständigt närvarande och synliga ur barnens synvinkel. Detta för att barnen ska kunna slappna av och i lugn och ro kunna leka, utvecklas och lära tillsammans med de andra barnen på förskolan. Tillsammans med en tydlig dagsrytm för de yngsta är detta faktorer som bidrar till att skapa förutsättningar som gynnar barnens upplevelser av trygghet på förskolan anser Broberg, Hagström och Broberg (2012, s. 203). Även Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 44) lyfter vikten av en väl avvägd dagsrytm som har en struktur som är anpassad för barnen.

De gör gällande att barn, med hjälp av struktur i verksamheten, känner trygghet och får hjälp att utveckla förståelse för tid och rum.

Anknytningspersoners betydelse för barns trygghet, utveckling och lärande

Vikten av en trygg anknytning för att utvecklas är ett genomgående tema i litteraturen vi tagit del av. Bl.a. belyser Brodin och Hylander (1998, s. 104) hur viktigt det är för barns utveckling att få möta vuxna som bekräftar dem genom kommunikation och fysisk kontakt för att kunna växa och utvecklas. Barn knyter an till personer i deras närhet. De yngre barnen på förskolan har anknytningsrelationer som man delar in i primära och sekundära. Vårdnadshavare tillhör barns primära anknytningar medan pedagoger på förskolan tillhör barns sekundära. Oavsett om pedagoger är barns sekundära anknytningar är de mycket viktiga (Broberg, Hagström & Broberg 2012, ss. 69-71).

En anknytningspersons uppgift för det lilla barnet är att finnas där som en trygg bas och en säker hamn. Broberg, Hagström och Broberg (2012, s. 44) beskriver den trygga basen med att barnet känner trygghet och vågar ge sig av ut i världen och utforska den. Den säkra hamnen återkommer barnet till när det känner sig oroligt ute i världen och behöver tröst och stöttning. Ju mer barnet känner trygghet och tillit till sin trygga bas desto mer vågar de överge sin trygga bas för att utforska och undersöka världen där ute (Bowlby 2010, s. 34).

Små barn har ett medfött behov av att knyta an, det är en överlevnadsinstinkt. Att knyta an till en vuxen är ett sätt att se till att bli skyddad av sin anknytningsperson. Genom alla typer av kommunikation som små barn kan (exempelvis mimik, skratt och grått med mera) försöker de få kontakt och få sina grundläggande behov tillgodosedda av sin anknytningsperson (Hwang & Nilsson 2011, s. 60). Brodin och Hylander (1998, s. 104) lyfter även de barns behov av bekräftelse från sin omvärld genom kontakt och kommunikation för att utveckla jaget. De anser att pedagogens mest grundläggande uppgift på förskolan är att upprätta en ömsesidig kontakt och kommunikation med barnet så att barnets anknytningssystem kan vara i viloläge. Pedagoger har en viktig roll i att erbjuda tröst till barnet när behovet finns. Här upplever de att det bör finnas en medvetenhet hos pedagogerna kring anknytningshierarki och även en acceptans för att barnet vill ha tröst av den som för just det barnet står överst i hierarkin.

Enligt Bowlby (1958 se Wennerberg 2010, s. 40) är barn mellan ett till tre år som mest aktiva med att skapa anknytningar. Det är en tid fylld av fysiskt utforskande och behov av trygghet. När barn vistas långa dagar på förskolan har pedagoger en avgörande roll i att tillgodose barns behov av trygghet, för att de ska våga utforska och utvecklas. Även Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, ss. 19-20) lyfter att det är pedagogens uppgift att ansvara för att en trygg relation skapas och förutsättningarna för det är att det finns tid, kunskap och engagemang hos pedagoger. Abrahamsen (2006, ss. 68-69) lyfter vikten av en lyhörd och tolerant pedagog vid inskolning. Genom att låta barnets tempo styra och följa det möjliggörs det för barnet att successivt ta till sig förskolans värld. Med tolerans för känslor och genom att inta ett avslappnat sätt med fysisk närhet erbjuder pedagoger barnet att i sin takt välja när det är dags att utforska.

Niss (2011, ss. 46-47) menar på att barnet på förskolan är i behov av en person (eller ett par) som under dagen ersätter den trygghet de har med sina föräldrar. Vidare lyfter hon att den eller de personerna möjliggör för barnet att klara av separationen från sina föräldrar och få en bra dag på förskolan utan dem.

Betydelsen av pedagogers förhållningssätt

Av Lpfö 98 (rev. 2010, s. 6) framgår att barn som i dag vistas i förskolan ska möta pedagoger som är engagerade i samspel och som ser alla barns möjligheter. Barnkonventionen, som behandlar barns rättigheter lyfter också grundtanken i arbetet med barn ” Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn” (Falk & Hammarberg 2007, s. 6). Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss. 23-25) lyfter kravet på lyhörda och intresserade pedagoger som inser vikten av en nära känslomässig relation till barnen för att trygghet ska finnas. Broberg, Granqvist, Ivarsson och Risholm Mothander (2006, s. 215) definierar hur en trygg relation skapas mellan barnet och dess anknytningsperson, det är genom att anknytningspersonen visar sig lyhörd och accepterande samt samarbetar och är tillgänglig för barnet.

Pedagoger som är engagerade i barnen och finns till hands i lek och lärande situationer visar att de finns omvårdnad och tröst att hämta (Broberg, Hagström och Broberg 2012, ss. 23-25). Detta i sin tur genererar trygga barn som har mindre behov av att ha sina föräldrar nära som skydd och trygghet. Vidare så resonerar de kring kunskap om de yngsta barnen och deras behov, de menar på att pedagogerna bör använda sin professionella kunskap för att få barnen att känna sig trygga på förskolan. Här lyfter de också vikten av att pedagogerna får tid att utveckla nära känslomässiga band till barnen, att det ska finnas möjlighet för det lilla barnet att komma och sitta i knäet för att tanka lite extra trygghet vid behov.

Genom att ta del av senare forskning synliggörs att kvalitén på förskolan är av stor vikt för att de yngsta barnen ska ha möjlighet må bra och utvecklas. Det är just pedagogernas roll som lyhörda och mottagliga som lyfts som en förutsättning för att förskolan skall vara till gagn för de yngsta barnen (Björnstad, Pramling & Samuelsson, 2012, s. 69).

Riddersporre (2010, s. 220) beskriver arbetslag i förskolan som ett team där pedagogernas olika roller integrerar med varandra. Medlemmarna i teamet jobbar nära varandra, är beroende av varandra och bidrar var och en med sin kompetens. Teamet bygger på att kommunikationen mellan medlemmarna är tydlig och att arbetet ses som ett lagarbete. Detta för att verksamheten ska flyta på och fungera väl.

Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 18) beskriver vikten av vuxna som känner glädje i mötet med barnet. De menar på att ett genuint engagemang och en positiv känslomässig relation till barnet krävs för att ge barnet god omsorg. Barnet vill ta reda på vem det är och med hjälp av pedagogens ansiktsuttryck läser barnet av reaktionen: Blir hon glad när hon ser mig? Nonchalerar hon mig? I dessa möten bildas barnets egen uppfattning om sig själv och självkänslan utvecklas (Niss 2011, s. 45).

Sammanfattning

Barnomsorgens historia går mer än 150 år tillbaka. Fokus mellan omsorg och lärande har varit olika, bl.a. beroende på klasstillhörighet. Idag går ungefär 80 % av alla små barn i Sverige i förskola, deras vistelsetider på förskolan har ökat och personaltätheten har minskat. Det har forskarna ifrågasatt, för att det missgynnar barnens utveckling. Det är ytterst viktigt att små barn vistas i små grupper med närvarande kompetenta pedagoger, för att de ska finna trygghet och få stöd i sitt lärande. Små barns trygghet är väldigt viktig för deras lärande, eftersom trygghet är grunden för lärandet.

Teoretisk ram

Anknytningsteorin är utgångspunkten för studien, den är relevant då studien syfte är att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan. Broberg et al. (2006, s. 215) nämner under vilka förutsättningar trygga anknytningsrelationer skapas. Det är när den vuxna i relation till barnet är lyhörd, accepterande, samarbetande och tillgänglig. Dessa faktorer, som påverkar kvalitén på anknytningen, hade vi i åtanke vid konstruktionen av våra intervjufrågor. Främst vid formulering av frågor till psykologen men även i viss mån till pedagogerna.

Teorin grundar sig på John Bowlbys (1907-1990) idéer kring hur olika biologiska beteenden påverkar överlevnadsinstinkten hos människor (Hwang & Nilsson 2011 s. 60). I samband med undersökningar på hur barn hanterar separationer och förluster, utvecklade Bowlby anknytningsteorin, en teori om yngre barns anknytningsrelationer till vuxna och hur det påverkar dem emotionellt (Wennerberg 2010, s. 34).

Anknytningsteorin betraktar benägenheten att knyta intima känslomässiga band till särskilda individer som en grundläggande komponent i människans natur; närvarande som en grodd redan hos den nyfödda finns den kvar livet igenom till ålderdomen (Bowlby 2010 s. 146).

Bowlby (1980 se Wennerberg 2010, s. 34) studerade hur barn mellan ett till tre år hanterade längre separationer bl.a. vid barnhems- och sjukhusvistelser. Deras reaktioner liknade vuxnas sätt att hantera förlusten av en närstående. Barns sorgebearbetning av en separation indelas i olika faser. Först en protest, barn försöker med all sin kraft att återförenas med sina föräldrar. Efter minst en veckas tid inleds en förtvivlan ifall de kommer att få återse sina föräldrar. När barn försöker komma över sorgen finner de sig i en fas av ”detachment”, vilket innebär att barn finner sig i situationen och försöker hitta en ny anknytningsperson. Dessa faser som Bowlby redogör för kan liknas vid barns upplevelser av separationen från föräldrar vid inskolningsprocessen på förskolan.

Enligt Bowlby (1973, 1994 se Hwang & Nilsson, 2011, s. 60) föds människan med ett behov av närhet och kontakt till andra människor. Detta förklarar han med att barnet så lång tid är beroende av de vuxna runt omkring sig. Utan att verbalt kunna göra sig förstådd måste det med hjälp av signaler (gråt, leenden) förlita sig på att de vuxna, runt barnet, inom sig har förmåga att reagera på dessa signaler. I grunden är det ett skydd för den lilla individen som går ut på att öka barnets chans till överlevnad.

Barnets sociala utveckling de första levnadsåren delade Bowlby in i fyra stadier.

Stadie 1. Där det lilla barnet söker kontakt, utan specifikt mål med vem.

Stadie 2. Här skapar barnet kontakt med vissa utvalda.

Stadie 3. Under denna period är barnet aktivt i sitt sätt att söka kontakt med de av barnet utvalda.

Stadie 4. Här börjar barnet få insikt om andra människors känslor, avsikter och skapar målinriktade relationer.

Det var enligt Bowlby (1973, 1994 se Hwang & Nilsson, 2011, ss.60-61) inte så viktigt **när** barnet nådde dessa stadier utan det betydelsefulla var att barnet gick igenom dessa stadier i **rätt** ordning för att utveckla ett moget socialt beteende.

Enligt anknytningsteorin styrs vi människor av två existentiella kraftfält, närhet och autonomi. Psykoanalytikern Sydney Blatt beskriver dessa kraftfält som två utvecklingslinjer: den anaklitiska utvecklingslinjen och den introjektiva. I det fall barn har funnit en balans mellan dessa utvecklingslinjer, tyder det på att de har skapat trygga anknytningar till de närmaste personerna i deras liv. Om barn saknar trygga anknytningsrelationer skapar det en fundamental otrygghet vilket kan påverka dem även i vuxen ålder, detta på grund av uppfattningen om sig själv och sin omvärld som sker vid de yngre barnåren. Vare sig barn känner sig trygga eller otrygga vid barndomen kan det mycket väl påverka deras psykiska hälsa livet ut (Wennerberg 2010, ss. 15-17).

Enligt Bowlby (2010, s. 50) går det att hos i princip alla människor iakttä anknyningsbeteende, dock i skilda mönster. Tydligast ses det hos barn men även under resten av livet, då det framträder framför allt vid situationer av fara och nöd. Pga. av detta så såg han det som en mycket viktig del av människans natur.

Metod

I kapitlet som följer kommer en beskrivning av metoden vi utgått från i studien. Urval, genomförande och de forskningsetiska principerna presenteras, samt en beskrivning av studiens tillförlitlighet och giltighet. Slutligen redogörs för bearbetningen och analys av det insamlade materialet.

Kvalitativ metod

Syftet med studien var att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan. Med det som grund ansåg vi det relevant att använda oss av kvalitativ metod. Då tanken var att få en förståelse och inblick i hur pedagogerna upplevde sin situation upplevde vi metoden vara rätt för studien. Då det är känslor och egna erfarenheter som efterfrågades var det inte mätbar fakta vi sökte. Hade vi sökt efter konkret och mätbar fakta hade en kvantitativ metod upplevts mer lämpad (Björkdahl Ordell 2007, s. 194).

Intervju

Tanken med studien var att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan. Genom att intervjua pedagoger som har lång erfarenhet av arbete på småbarnsavdelning önskade vi få en bild av hur situationen för de yngre barnen kan se ut. Vi hade kunnat välja enkät som metod men eftersom studien behandlar pedagogernas känslor och upplevelser valde vi intervju. Detta för att pedagogerna skulle få större utrymme att utveckla sina tankar. En nackdel med intervju kan dock vara att respondenterna håller inne en del svar som de upplever känsliga att ta upp.

Halvstrukturerad intervju ansåg vi mest lämpad för att få respondenterna att samtala kring sina erfarenheter om ämnet. Med halvstrukturerad intervju menas att intervjun är strukturerad men att det även ges möjlighet för öppna svar (Lantz, 2007, s. 33). Det ger oss en möjlighet att få utvecklade svar samtidigt som det styr samtalsområdet till det som vi finner meningsfullt och relevant för vår studie. Det kan finnas en fallgrop i att vi själva har en uppfattning/upplevelse av förändringar som skett de senaste åren på förskolorna. Det är viktigt att ha i åtanke vid intervjusituationen så att inte egna åsikter eller ledande frågor ställs. Det är respondentens tankar som är av vikt i studien (Kihlström, 2007, ss. 48-49).

För att få ytterligare djup i studien var vår tanke att intervjua två psykologer för att ta del av deras tankar och erfarenheter, vilket vi ansåg skulle berika arbetet.

Urval

Vårt syfte var att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan. Då studien fokuserar på de yngsta barnen på förskolan föll sig valet på pedagoger som arbetade med de allra yngsta barnen naturligt. Det var ett medvetet urval vi gjorde. Ett annat urvalskriterium var även att de skulle ha arbetat flera år på småbarnsavdelning. Orsaken till att vi valde pedagoger med flera års erfarenhet var att vi ville undersöka om de hade upplevt skillnader i barngruppernas storlek och vistelsetider under de senaste åren. Även deras upplevelse kring tiden de har att erbjuda för barnen var av intresse för studien. Kihlström (2007, s. 49) lyfter aspekten med att intervjua någon med egen erfarenhet av ämnet. Hon menar på att det ofta blir god tillförlitlighet om det är egenupplevda situationer respondenten lyfter.

Efter att ha diskuterat angående tidsåtgång för studien bestämde vi oss för att intervjua fyra pedagoger vilka vi kontaktade personligen eftersom det var pedagoger vi kände till sedan innan. Enligt Trost (2010, ss. 143-144) så är de många omständigheter som spelar in vid frågan om hur många intervjuer som ska genomföras. Författaren menar att det ofta är att föredra ett fåtal intervjuer bland annat för att materialet lätt blir övermättigt att reda ut annars. Vi hade även för avsikt att intervjua två barnpsykologer för att ta reda på deras tankar kring anknytningens betydelse för de yngsta barnen. Det för att bringa ytterligare djup och bredd till studien. Vid dagen för intervjun var dock en av psykologerna frånvarande på grund av sjukdom så det blev en psykolog som deltog i studien. Psykologen arbetade inom kommunen och hade rik erfarenhet av arbete ut mot förskolor.

Pedagogerna och psykologen i studien har vi givit fiktiva namn. Maja, Kerstin, Sara och Berit är de arbetsnamn pedagogerna fick. Psykologen heter i studien Klara.

Genomförande

Frågor till intervjuerna skapade vi tillsammans. Eftersom vi intervjuade både pedagoger och en psykolog, och fokus vid dessa intervjuer till viss del skilde sig åt, så var det även olika frågor till de två olika kategorierna av respondenter (se bilaga 2 och 3).

Vi tog personlig kontakt med de fyra pedagogerna samt psykologerna vi ville intervjua och berättade om syftet för studien. Även ungefärlig tidsåtgång samt vilka etiska rättigheter de som respondenter hade lyftes. Vi berättade även att vi kommer spela in intervjuerna för att säkerställa att vi ej missar något av vikt (Lantz 2007, s. 57). Tid för intervju bestämdes med respektive pedagog samt med psykologerna. Efter att de bestämt sig för att delta i studien lämnades ett informationsbrev till respondenterna (se bilaga 4).

Två intervjuer utfördes på respondenternas arbetsplatser, i lokaler som de själva ansåg var lämpade för tillfället. En intervju genomfördes i ett grupprum på högskolan samt en i hemmiljö. Intervjun med psykologen utfördes på dennes arbetsplats i ett mötesrum. Lantz (2007, s. 73) resonerar kring rummets utformning vid intervjusituationen och nämner att det inte finns några givna regler som styr. Däremot anser hon att det kan vara av vikt att fundera kring hur man som intervjuare och även den som blir intervjuad blir påverkad av rummet. Även hur man ska sitta under intervjusituationen; bredvid varandra, mittemot varandra anser hon vara värt att fundera på, dock bör man sitta så att det är lätt att ha ögonkontakt.

Vid intervjun med psykologen var vi med båda två och valde då att en av oss ansvarade för intervjun och en antecknade samt kom med kompletterande frågor och kommentarer. I enlighet med Trost (2010, s. 67) tankar kring att vara två intervjuare anser vi att det var givande att vara två som deltog i intervjun. Upplevelsen var att det blev ett lugn och ett rikt informationsflöde under intervjusituationen.

Efter hand som intervjuerna blev klara transkriberade vi dem. Vi ansvarade för hälften av intervjuerna var och efter det var det dags att börja analysera materialet vilket vi redovisar gången för senare i arbetet.

Forskningsetiska principer

För att deltagarna ska ha förtroende för vår forskning har vi följt vetenskapsrådets fyra huvudkrav (Vetenskapsrådet, 2013).

För att uppfylla informationskravet har vi har skickat ut missivbrev för att informera deltagarna om studiens syfte. I enlighet med samtyckes, konfidentialitets och nyttjandekravet förklarade vi i missivbrevet att deltagandet i studien är frivilligt och att all personlig information kommer att avkodas. Vi förklarade även i missivbrevet att all data endast kommer att användas av oss i arbetet med denna studie samt att all insamlad information efter godkänd studie kommer att raderas.

Informationen upprepades även muntligt till deltagarna innan varje intervju-session. På de viset upplevde vi att studien har klargjorts för deltagarna samt hur informationen kommer att hanteras.

Tillförlitlighet och giltighet

För att säkerställa så hög tillförlitlighet/ reliabilitet som möjligt i studien finns det vissa specifika saker att ha i åtanke. Då det var kvalitativa intervjuer och respondenterna hade egna erfarenheter kring ämnet är chanserna stora att svaren blir mer trovärdiga (Kihlström 2007, s. 49) och då ökar också reliabiliteten i studien.

Genom att spela in intervjuerna ökade vi tillförlitligheten i studien, då vi kunde gå tillbaka och lyssna fler gånger på diskussionen som blev under intervjuerna. Här fanns också möjligheten att höra sig själv och dubbelkolla så att inga ledande frågor hade ställts (Kihlström 2007, s. 232). Även att vara två stycken vid intervjusituationer stärker tillförlitligheten i studien enligt Kihlström (2007, s. 232) då en kan fokusera på intervjun och den andra anteckna andra faktorer så som kroppsspråk mm. Vid intervjun med psykologen var vi med båda två samt vid analysarbetet.

Genom att vi hela tiden förhöll oss till studiens syfte vid formulering av intervjufrågorna samt att vi lät vår handledare gå igenom dem grundlade vi för att studien skulle hålla en hög giltighet/ validitet (Kihlström 2007, s. 231). En hög validitet innebar att det som var tanken att undersöka verkligen blev undersökt (Fejes & Thornberg 2009, s. 218).

Det är även viktigt att skriva med tydlighet i arbetet så att kommunicerbarheten blir god, att alla ska kunna tyda resultaten som framkommer. Detta är enligt Kihlström (2007, s. 231) ytterligare ett sätt att se till så att giltigheten i studien är god.

Analys/bearbetning

Vid en kvalitativ analys finns ingen given mall på hur man ska gå till väga då det finns många olika sätt att angripa det insamlade materialet (Patel & Davidson 1994, s. 100). Syftet med att analysera materialet är att strukturera upp och göra det överskådligt så att arbetet kan fortgå (Backman 2009, s. 31). Vi har läst och diskuterat oss fram och så här valde vi att göra.

När alla intervjuer var utförda transkriberade vi dem och sedan var det dags att analysera och bearbeta materialet vi fått in. Enligt Malmqvist (2007, s. 124) är det en förutsättning att formulera ett klart och tydligt syfte och samla in tillräckligt med material för att kunna besvara det för att kunna börja analysarbetet. Genom att ta en fråga i taget och skriva upp varje respondents svar på whiteboardtavlan i olika färger tydliggjorde vi för oss själva svaren vi fått in. Allt som skrevs på tavlan dokumenterades med kamera för att kunna återkomma till senare i arbetet.

Efter det diskuterade vi oss fram till olika teman som vi kunde utläsa från intervjuerna. Vi ringade in gemensamma nämnare, ritade pilar och skrev egna påminnelser och kommentarer

samt frågetecken och utropstecken bredvid respondenternas svar. I enlighet med vad Patel och Davidson (2004, s.100) reflekterar kring att dokumentera nya funderingar som rör ämnet för studien, skrev vi ner tankar vi fick under arbetets gång. Även Trost (2010, s. 149) anser att anteckningar med idéer och funderingar runt analysen bör antecknas när helst de dyker upp så de inte faller i glömska. Genom att reflektera kring vad som verkade engagera respondenterna och titta på vad som var återkommande i deras svar började vi närma oss (Westlund 2009, ss. 74-75). Till slut, genom rika diskussioner, kom vi fram till fem teman. De teman vi fann bildar de resultat som vi framöver presenterar i studien.

Sammanfattning

Kvalitativ metod valde vi att använda för vår studie eftersom det inte var ett mätbart resultat vi ville få fram. Vårt urval grundade sig på att vi ville ha pedagoger med erfarenhet av arbete på småbarnsavdelning. Dessa pedagoger intervjuade vi samt en psykolog för att ytterligare tillföra djup för studien. Genom att följa forskningsrådets fyra principer grundlades för att vi respekterat respondenternas personliga integritet samt att de skulle känna förtroende för studien. Då vi spelade in intervjuerna för att kunna återkomma till dem samt kontrollera att inga ledande frågor hade ställts tog vi hänsyn till tillförlitligheten. För att hålla hög giltighet återkom vi hela tiden till syftet med studien så att det som skulle undersökas verkligen var det som undersöktes. Vi transkriberade materialet för att sedan grundligt analysera det tillsammans. Denna analys utmynnade i fem teman som presenteras i resultatkapitlet.

Resultat

I följande kapitel redovisar vi de teman som under vår analys av intervjuerna utkristalliserade sig, fem huvudteman sammanställdes. Samhällsförändringars inverkan på barns vistelsetider på förskolan inleder resultatet. Pedagogers yttre arbetsvillkor påverkar arbetet med barns trygghet följer efter det. Vidare redovisas temat trygghet - grunden för yngre barns lärande, följt av temat vikten av, och hinder för, vuxnas fysiska närvaro i barngrupp. Som avslutning redovisas vikten av ett pedagogiskt förhållningssätt hos pedagogerna.

Samhällsförändringars inverkan på barns vistelsetider

Vid frågan om de yngre barnens vistelsetider på förskolan hade samtliga pedagoger som intervjuades en liknande uppfattning. De upplevde att det under de senaste åren skett en ökning i antalet timmar barnen vistas på förskolan. Tre av pedagogerna upplevde även att gruppstorlekarna ökat. Två av dem gick in på varför de trodde att vistelsetiderna hade ändrats ur ett samhällsperspektiv.

Sara arbetar i ett invandrartätt område, där många av föräldrarna är studenter eller arbetssökande. Hon förklarade hur just denna förskola blivit påverkad av arbetsmarknadens krav på de arbetssökande föräldrarna och hur det påverkar barnens vistelsetider i dagens läge.

Föräldrarna har mer krav på sig, att de kanske måste ta ett jobb. Arbetsförmedlingen ordnar mer aktiviteter och aktiviteterna är på heltid. Trycket på förskolan har ökat och jag tror att den största anledningen är just det här att föräldrarna ska ut i aktiviteter väldigt snabbt och får inte gå hemma, så som de gjorde periodvis som förut. Det är därför vistelsetiderna för barnen blir högre, även för små barn, för de här reglerna gäller föräldrarna när barn har fyllt ett (Sara, pedagog).

Sara nämnde även de arbetssökande föräldrarnas förutsättningar och vilka val hon upplevde att de har.

Den som arbetar har rätt till att välja vara hemma på två år, men den som är arbetslös verkar inte ha den rätten att välja, känner jag. Det är många invandrarbarn här, så jag tror det är många som kommer hit och kanske inte har full föräldraförsäkring, så de kanske inte har så många dagar kanske heller (Sara, pedagog).

Berit arbetar i en förskola som inte ligger centralt, där många av föräldrarna arbetar men har sina arbeten utanför den egna kommunen. Hon beskrev hur föräldrarnas avstånd till sina arbeten påverkade barnens vistelsetider.

Det är inget ovanligt alls att de kommer mellan sex, halv sju och går hem framåt halv fem, fem tiden. Det är klart nu jobbar jag i en förskola som inte ligger centralt inne i staden. Många som arbetar har kanske mellan 30 eller 45 minuters restid från jobbet, så slutar man fyra, så kan man inte vara där förrän kvart i fem eller fem (Berit, pedagog).

Berit hade liknande uppfattning som Sara om att arbetsmarknaden ställer för höga krav på små barnsföräldrar, men där hon arbetade är föräldrars förutsättningar annorlunda.

Jag skulle tro att hela samhället har hårdnat på något sätt. Föräldrar har ett himla tryck på sig idag, för att huvudtaget behålla eller ha ett jobb. Någonting inom samhällets struktur har ju förändrats, ju mer ont om jobb det blir ju längre bort kanske människor får åka (Berit, pedagog).

Båda pedagogerna resonerar kring att arbetsmarknadens krav är en av orsakerna till att små barn vistas längre dagar på förskolan nu för tiden.

Kerstin förklarade ytterligare en av orsakerna till varför små barn vistas mer på förskolan än vad de gjorde förr.

Förr så jobbade folk mer deltid, det har blivit längre dagar och speciellt bland de små (Kerstin, pedagog).

Långt över 8 timmars vistelsetid per dag på förskolan är inte ovanligt för de yngre barnen uttryckte tre av pedagogerna.

Det är inget ovanligt med 10-11 timmar och det är långt för en liten ettåring. Det blir en lång tid och det blir inte mycket tid hemma, om man ska på förskolan 10 timmar varje dag (Berit, pedagog).

Sara förklarade att tiderna styrs av föräldrarnas arbetstider, men hon menar på att tidsupplägget för föräldrar som saknar en sysselsättning inte är upplagt efter de yngre barnens behov. Hon tycker att de 15 timmar som erbjuds för dessa barn skall läggas upp så att de vistas tre timmar/ fem dagar i veckan.

Allt styrs ju av vad föräldern har för arbetstid. Idealiskt för ett litet barn är att komma till förskolan 3 timmar på förmiddagen, men det funkar inte i verkligheten. 15 timmars barn skulle man ha varje dag, tycker jag. Från kvart över åtta till kvart över elva, det skulle man ha på en småbarnsavdelning, inga andra tider (Sara, pedagog).

Pedagogers yttre arbetsvillkor påverkar arbetet med barns trygghet

Samtliga pedagoger upplevde att i samband med de ökade vistelsetiderna för barnen och det ökade antalet barn så är inte personaltätheten tillräcklig. De påpekade också att personalen inte alltid är med barngruppen på grund av administrativa uppgifter. Som exempel nämner de planeringar och möten.

I samband med att antalet barn har ökat så räcker inte den individuella tiden för det enskilda barnet till. Pedagogerna berättar att de arbetar och strävar, trots de svårigheter de står mot idag, för att skapa möjligheter för barnen att känna sig trygga på förskolan. De försöker skapa bra förutsättningar bland annat genom att ha ett effektivt samarbete i arbetslaget.

Maja förklarar hur viktigt det är att ha bra samarbete, bra struktur och dessutom att ha tillit till att även kollegorna ser till barnens bästa.

Det är ingen lätt situation, man vänder ut och in på sig själv för att räcka till. Vi har också lärt oss dels hur man ska strukturera upp arbetet för att alla barn ska bli sedda under dagen. Man kanske inte själv räcker till att se alla barn, har man gott samarbete i arbetslaget, så vet man att alla barn blir sedda av någon (Maja, pedagog).

Sara förklarade att det är svårt att ge tid för det enskilda barnet, på grund av antalet barn de har. På Saras arbetsplats har de 23 barn på tre och en halv tjänst. På grund av barnantalet försöker hon att finnas där för barngruppen genom att bemöta dem väl och vara tillgänglig för dem, både fysiskt och känslomässigt.

Du vet vi har 23 barn, en del barn lär man känna mer på grund av att de är här hela dagarna. Man lär känna alla genom att vara glad, visa att man tycker om dem och att de är välkomna, så att de ska må bra. Man hinner inte interagera med dem alla alltid. Det är ju vissa barn som får mer en dag och kanske det blir tvärtom någon annan dag (Sara, pedagog).

Hos Maja är personaltätheten tre heltidstjänster och de har 14 barn varav de flesta barnen har hög vistelsetid på förskolan, liksom hos Berit. På detta sätt beskrev hon hur viktigt det är med

hög personaltäthet för att täcka upp dagen, men främst för att de ska vara tillgängliga för barnen.

Tre personal kanske låter mycket, men man ska räkna till 14 stycken barn, man ska också räkna till över hela dagen, vilket gör att man blir färre personal på morgonen och färre på eftermiddagen. Det är svårare att täcka dagen för barnen har ju oftast längre vistelsetid numera än vad det kanske var förut (Maja, pedagog).

Även Klara tog vid frågan om personaltäthetens betydelse för verksamheten upp hur viktigt det är för barns trygghet att de finns tillräckligt med vuxna under hela dagen. Hon lyfte varför det är viktigt för små barn och i vilka stunder barn behöver extra stöd av vuxna.

Jag tror att personalen trappar av på eftermiddagen, då tror jag att man skulle behöva öka personalstyrkan för barnen är så trötta och behöver personalen mer. När det är vila, då har barnen kanske ganska så mycket behov av tröst i den situationen, att somna är ju lite som en separation. När man vaknar och matsituationen är också en sådan här känslig stund för barnen, då man behöver lite extra stöd (Klara, psykolog).

Både Maja och Berit nämner lokalernas betydelse för verksamheten vad det gäller barnantal och personaltäthet. De förklarar att lokalernas storlek har betydelse för hur många personer som kan vistas i rummen.

Det är ju inte så att vi kan ha jättemycket personal och fler barn i barngrupperna, det handlar ju också lite grand om hur lokalerna ser ut (Maja, pedagog).

Berit nämner även att barnen på avdelningen hon arbetar har fått mindre utrymme. Detta för att ett av deras rum på avdelningen inte är tillgängligt för dem längre. Barnantalet på deras grannavdelning har ökat, vilket har lett till att de behövde ytterligare rum och det resulterade i att de fick ge bort ett av sina rum.

Vår grannavdelning har nu nästan 30 barn, då är de fyra pedagoger. Men vad hjälper det, när inte lokalerna räcker till. Då har de fått låna rum ifrån vår avdelning för att kunna få plats överhuvudtaget. Detta gör att vi bara har ett stort kök och ett lekrum och det är vad våra snart 13 barn har för utrymme och då börjar det bli för trångt (Berit, pedagog).

I intervjuerna framkom det att alla pedagoger samt psykologen anser att personaltätheten inte är tillräcklig i sammanband med att vistelsetiderna och barnantalet har ökat på förskolan. Vuxna bör vara tillgängliga för barnen för att de ska känna trygghet på förskolan uttrycker samtliga respondenter.

Trygghet - grunden för yngre barns lärande

Något utav det mest grundläggande för pedagogerna att arbeta med, som de själva uttryckte det, var barnens behov av trygghet. Samtliga deltagande pedagoger ansåg att för att barnet ska få en tillfredsställande tid på förskolan, lära nytt och utvecklas så är det tryggheten som de behöver fokusera på. Vid diskussionen kring trygghet visade sig den stora frustration som pedagogerna upplevde kring att inte ha den tid de känner att de skulle behöva för att alla barn ska känna trygghet och må bra på förskolan.

Väldigt sällan man har tillfredsställelsen av att räkna till för ett enskilt barn i den utsträckningen man skulle vilj(Maja, pedagog).

Ja, alltså tryggheten där räcker man ju inte till för alla som man skulle behöva sitta med i knäet, prata enskilt med, hinna ta tid till påklädning så att de lär sig (Kerstin, pedagog).

Här lyfte Kerstin fler konkreta situationer som upplevs som stressiga och där fokus på det enskilda barnet skymms för att många barn behöver uppmärksamhet och omsorg. Hon nämnde att det kan bli mycket väntan för barnen och mycket ”snart din tur”.

Det som nämndes som en gemensam punkt av pedagogerna var också känslan av att sällan ha möjlighet att vara närvarande i stunden. Stressen av att behöva ha koll på barnen som leker lite längre bort, samtidigt som du ska närvara i exempelvis byggen och samtala med barnen där, påverkar barnen och stressar även dem. Sara upplevde att verksamheten hade blivit lite av ett löpande band i vissa situationer.

Man liksom bara slussar barn, för att de ska tvätta händerna, när vi byter blöjorna, när de ska äta, allt blir så en efter en, det blir mer opersonligt (Sara, pedagog).

Klara hade sin åsikt om varför det är så viktigt för det lilla barnet att ha en vuxen vid sin sida under tillvaron på förskolan.

Små barn behöver trygghet, när de får det och någon som ser dem och kan hjälpa dem att utforska och lära, så tror jag de lär sig bäst. Har vi tid att se barnen då talar de om för oss vad de vill lära sig. Man måste ju titta på dem, vad det är de vill (Klara, psykolog).

Här upplevde pedagogerna att de ställs inför ett dilemma. De fanns hos samtliga pedagoger en medvetenhet vad det gäller sambandet mellan trygghet och lärande. Det fanns även en gemensam upplevelse av att i den bästa av världar så skulle det finnas tid för varje barn, utan att de som pedagoger skulle behöva stressa på dem. Samtliga pedagoger upplevde dock att de i allt för stor utsträckning hjälpte barnen istället för att låta dem försöka själva, endast på grund av tidsbristen.

Ja tänk att varje barn kan få sin stund, den tid de behöver för att pröva och försöka själv. Vi bara vara med och stötta, inte känna tidspress. Ja man skulle slippa gå efter klockan utan följa barnet istället, det vore det ultimata (Kerstin, pedagog).

Vid frågan om vad för tecken och signaler barnet kan visa upp när man som pedagog inte räcker till tidsmässigt samtalade två av pedagogerna kring egna upplevelser. De hade själva erfarenheter kring de barn som upplevdes mindre trygga på förskolan och var oroliga för konsekvenserna som de vet kan uppstå. Det fanns här en medvetenhet hos pedagogerna kring sambandet mellan trygghet och lärande och i de fall där barnen upplevdes otrygga fanns en förståelse kring att lärandet till vis del uteblev för barnen. Samtliga pedagoger resonerade här kring att aktiva och utåtagerande barn tar sin uppmärksamhet från pedagogerna medan de barn som är känsligare och även de som är mer sköra sällan får den tid pedagogerna anser de skulle må bra av. Det fanns en uppgivenhet runt denna fråga då de alla upplevde frustrationen att inte hinna med alla barn så som de skulle vilja.

Dock är det endast Maja som lyfter vikten av att samtala, diskutera i arbetslaget kring dessa frågor.

Vi diskuterar jättemycket i vårt arbetslag, hur vi ska räkna till för alla barn, hur vi ska lägga upp vårt arbete kring rutiner. Att vara sampratad i sitt arbetslag kring förhållningssätt är jätteviktigt (Maja, pedagog).

Maja ansåg att en viktig del i arbetet med att finna tid och möjligheter för det enskilda barnet var dialogen i arbetslaget. Genom att ha dialog och diskussion i arbetslaget om hur arbetet kan utvecklas och förbättras, för att skapa möjligheter till trygghet och därmed lärande för alla barn menade hon att arbetet inte blir stillastående utan att det hela tiden sker en utveckling.

Vikten av, och hinder för, pedagogers fysiska närvaro i barngrupp

När ett barn skolas in på förskolan möts det av nya människor som det skapar relationer till, både barn och vuxna. Pedagogerna i studien hade erfarenheter av hur viktigt de är som vuxen att vara tillgänglig för barnet. Sara uttryckte hur hon ansåg att de vuxna bör agera barnets första tid på förskolan.

Jag tycker barnen gärna får vara i famnen tills de blir trygga, sen kan de gå och göra annat. Just den här inledande fasen är väldigt viktig, man ska låta dem få kontakt om de söker kontakt det är det absolut viktigaste. Om man är avvisande då kan det skjuta upp tryggheten väldigt länge (Sara, pedagog).

Det Sara gav uttryck för här kan på ett sätt sammanfatta det samtliga respondenter gett uttryck för. När man arbetar på småbarnsavdelning upplevs det av pedagogerna att den fysiska närvaron är oerhört viktig för barnen, för att tanka trygghet vid och kunna återkomma till vid behov. Deras sammantagna upplevelser kring att vara en närvarande pedagog visade sig i liknande svar på hur de anser att de vuxna bör förhålla sig.

Man ska ju finnas tillgänglig hela tiden. Man ska inte behöva säga vänta lite jag hinner inte det just nu (Berit, pedagog).

Även Klara hade en klar bild över sitt sätt att se på pedagogens roll på förskolan. Med pedagogen som en sekundär anknytningsperson för barnet såg hon deras roll ur barnets perspektiv.

Jag tänker att man är jätteviktig för att den primära inte finns där då, så den sekundära är ju viktigast där då. Jag tänker på de här viktiga sakerna alltså visa att man finns som en trygg bas och en säker hamn. Ifall det skulle hända barnet något och barnet söker tröst så finns det en famn som tar emot barnet. Barnet ska veta var personalen finns någonstans, de här viktiga personerna, då vågar de (Klara, psykolog).

Kring frågan om mängden arbetsuppgifter för pedagogerna resonerade respondenterna lite olika. En upplevelse som samtliga pedagoger dock delade var att allt för mycket av deras tid går åt till andra arbetsuppgifter än att vara i barngrupp (exempelvis pappersarbete, möten). Detta förde med sig att de inte kunde finnas nära barnen i den utsträckningen de visste barnen behövde vilket skapade frustration hos dem. De upplevde att det i allt för stor utsträckning fick lägga tid på annat och därmed blev arbetet i barngruppen otillfredsställande för dem.

Det man inte tänker på är när man ökar barnantalet på avdelningen så blir det väldigt mycket mer bara med det. Att föra loggbok, pedagogisk dokumentation och portfolio den arbetsbelastningen ökar med varje barn (Sara, pedagog).

Maja resonerade även hon kring arbetsbelastningen och berörde sambandet mellan de arbetsuppgifter som ligger utanför barngruppen och arbetet med barnen.

Det är ju lite svår balansgång det där, vi är ju beroende av att kunna planera och dokumentera och följa upp vår verksamhet så att det ska gagna barnen så att de ska ha det bra här. Samtidigt som den tiden måste planeras väldigt, väldigt noga så att man inte springer ifrån barngruppen hela tiden (Maja, pedagog).

Vad det gällde frågan kring de arbetsuppgifter som låg utanför barngruppen var den sammantagna upplevelsen till stor del en uppgivenhet kring att det arbetet tog allt för mycket tid från arbetet med barnen. Det fanns även en upplevelse av att det hade skett en markant ökning av dessa uppgifter de senaste åren. Känslan var att verksamheten blev sönderhackad

och att barnen påverkades negativt av att någon personal ofta försvann från barngruppen. Maja hade dock tankar runt detta.

Men ibland handlar det också om att man får försöka hitta ett sätt som fungerar utifrån de förutsättningar man har, gilla läget på något sätt. Vi kan inte stirra oss blinda på tiden vi inte har, utan vad vi gör med den tiden vi är tillsammans med barnen (Maja, pedagog).

Maja menar att med positiv inställning underlättas vardagen på förskolan. Små barn behöver glada positiva pedagoger för att de ska känna trygghet. Med mottagliga och lyhörda pedagoger möjliggörs trygga anknytningsrelationer för barnen anser hon.

Vikten av ett pedagogiskt förhållningssätt hos pedagoger

Vid intervjuerna framkom att pedagogerna upplever att ett pedagogiskt förhållningssätt gentemot barnen är en grundläggande faktor för att skapa trygghet. Deras gemensamma erfarenhet visar på ett synsätt som värdesätter en närvarande och tillgänglig pedagog för barnen

Det handlar otroligt mycket om vilken sorts pedagoger som arbetar i barngruppen. Jag tror att vårt förhållningssätt vi har mot barnen spelar jättestor roll (Maja, pedagog).

Deras upplevelser stämmer in med vad Klara har för tankar och funderingar kring förhållningssättets inverkan på barnens behov av trygghet.

Det viktigaste är ju att det finns minst en vuxen som ser barnets behov, och inte bara när barnet ropar på dig utan att du finns där och kan läsa vad barnet behöver (Klara, psykolog).

Vidare lyfter hon ytterligare en tanke kring detta som inte lyftes hos de deltagande pedagogerna

Man ska visa förståelse och värme, men det ska ju inte bara vara det där hållandet. Barnet ska få tänka upp och sen när det är färdigt och visar att det vill iväg och utforska, då släpper man (Klara, psykolog).

Här menar hon på att pedagoger behöver ha en öppen dialog i arbetslaget kring barnens trygghet och behov. Samtidigt måste de vuxnas behov att vara nära barnen och ge fysisk omsorg diskuteras och lyftas så att det inte blir pedagogens behov som styr. Detta tillsammans med att barnet behöver få en chans att välja vilken pedagog den vill gå till och exempelvis bli tröstad av anser hon är viktiga frågor att lyfta i arbetslaget. Allt för att skapa en medvetenhet hos pedagoger kring det egna förhållningssättet gentemot barnen.

Barnet ska ha möjlighet att välja, barnet ska ju känna sig bekväm med den personen det är viktigt. Det funkar inte med alla, vi klickar olika och det gör barn också (Klara, psykolog).

Kerstin resonerar kring de egna känslorna och upplevelserna när tiden för varje barn inte räcker till i den mån de själva hade önskat. Även att vara en glad och engagerad pedagog lyfts, men också vilket pris det med dagens arbetsvillkor har.

Alltså man känner sig otillräcklig som pedagog liksom att man inte hör och ser allt (Kerstin, pedagog).

Det ta väldigt, väldigt mycket kraft och energi av dig själv, man vänder ut och in på sig själv (Maja, pedagog).

I intervjuerna märks tydligt att pedagogerna vill tillbringa mycket tid tillsammans med barnen, så att de ska känna sig trygga på förskolan. Det upplever att det är många olika

faktorer som spelar in när barnen inte får den tid som pedagogerna önskar de kunde ge dem. Pedagogerna beskrev även att de inte kan påverka de yttre faktorerna. Dock kan de påverka hur det bemöter barnen och hoppas att ett förhållningssätt som visar lyhördhet och mottaglighet bidrar till att barn får den trygghet de behöver.

Sammanfattning

Vid analysen av intervjuvaren framkom flera likheter i tankar och funderingar hos de deltagande pedagogerna men även till viss del skillnader i sättet att resonera. Tidsbrist hos personalen var en av de uppenbart största upplevelser samtliga pedagoger hade. Mycket arbetsuppgifter utanför barngrupp bidrog till att minska tiden för barnen.

Vissa uttryckte att barnantalet ökat, medan några upplevde att personaltätheten minskat, alla var dock eniga om att vistelsetiden för barnen ökat under senare år. Denna ökning hade flera orsaker resonerade pedagogerna runt. De lyfte situationer med långa resvägar för en del föräldrar och höga krav på de arbetssökande föräldrarna som några anledningar till ökad vistelsetid för barnen.

Det fanns en medvetenhet kring vikten av ett förhållningssätt som främjar barnens möjligheter till att skapa trygga relationer. En pedagog samt psykologen lyfte samarbete, dialog i arbetslaget för att utveckla arbetet och möjliggöra att alla barn erbjuds tid och engagemang. Det är tydligt att pedagogerna har en önskan om att tillbringa mer tid tillsammans med barnen. Detta för att möjliggöra för barnen att känna trygghet.

Diskussion

Under rubriken resultatdiskussion resonerar vi kring resultatet i studien. Vidare under metoddiskussionen utvecklar vi våra tankar kring valet av metod för undersökningen. Vilka de didaktiska konsekvenserna kan vara i arbetet med barnen lyfts under en egen rubrik, precis som vilka tankar vi fått vad det gäller fortsatt forskning.

Resultatdiskussion

Grunden till vår undersökning är intresset för de yngsta barnen på förskolan. Vårt syfte med studien är att belysa pedagogers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till de vuxna på förskolan. Frågeställningen vi utgått från är; vilken tid och vilka möjligheter upplever sig pedagoger ha för att möjliggöra för de yngsta barnen att uppleva trygghet på förskolan?

Arbetsmarknaden krav och familjernas förutsättningar

I vårt intervjuresultat fann vi att vistelsetiderna har ökat både för de barn vars föräldrar är arbetssökande och för de som har arbetande föräldrar. Det verkar som att den främsta orsaken till att de flesta små barn vistas i långa dagar på förskolan är arbetsmarknadens krav på småbarnsföräldrarna.

Broberg et al. (2006, s. 328) redovisar att strukturen i samhället gör att tiden för det enskilda barnet brister, eftersom föräldrar försöker få ihop vardagen med fullspäckade scheman. Han förklarar även att föräldrar som till exempel är ekonomiskt eller psykiskt utsatta kan ha det svårt att erbjuda den tid och kvalitet på omvårdnad som barn är i behov av. Bowlby (1951 se Broberg et al. 2006, ss 328-329) menar att samhället har ett ansvar att hjälpa och stödja föräldrar i deras roll, för att säkerställa den yngre generationens psykiska hälsa. Det är något alla medborgare särskilt politiker bör ha i åtanke anser vi, att inte utelämna familjer som behöver stöd.

Om samhällets stöd till små barnsföräldrar kommer i form av förskoleverksamhet, anser vi att det behöver tas hänsyn till storleken på barngrupperna. Vi upplever det oroväckande att små barn vistas så långa dagar i stora barngrupper på förskolan. Detta eftersom kvalitetstiden för det lilla barnet kan brista på grund av att antalet pedagoger inte räcker till för det enskilda barnet. Enligt forskning (Niss, s. 45) är kvalitetstiden för det enskilda barnet väldigt viktig för små barns utveckling och välmående. Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 48) redovisar att stora barngrupper missgynnar små barn i allmänhet, men särskilt små barn som har behov av särskilt stöd, invandrabarn och barn som kommer från svåra socioekonomiska förhållanden. Med tanke på det Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 48) redovisar, ställer vi oss frågande till varför barngrupper är så stora på småbarnsavdelningarna? Vi tycker att besluten om antalet barn på förskolan bör ändras, för att forma ett välmående samhälle i framtiden.

Yttre faktorerers påverkan på verksamheten

Samtliga pedagoger upplevde att personaltätheten inte är tillräcklig i förhållande till antalet barn men även för att täcka upp under dagen. De nämnde även att det administrativa arbetet har ökat mycket under åren och en konsekvens av det är att mycket av pedagogernas tid försvinner från barngruppen. Det upplevs av oss som att det här är områden som förskolechefen och pedagogerna på förskolan behöver diskutera tillsammans. En öppen dialog där båda parter lyssnar för att ta in den andres perspektiv av den dagliga verkligheten känns

som en nödvändighet. Det är för att möjliggöra förståelse och vilja till att samarbeta och skapa bästa möjliga förutsättningar för alla inblandade.

Broberg, Hagström och Broberg (2012, ss. 281-283) redogör för den problematik som de svenska förskolorna tacklas med. Förutsättningarna har enligt dem försämrats i och med att personaltäteten har minskats och att barngrupperna har blivit större på små barnsavdelningarna. De nämner även att ökandet av arbetsuppgifter har skett på grund av en rad politiska beslut. De förklarar att personaltäteten inte är tillräcklig på grund av dessa uppgifter som pedagogerna har utanför barngruppen. Konsekvenserna med detta anser även vi blir att tiden för det enskilda barnet minskar, vilket då riskerar att påverka barnets trygghet och utveckling.

Vi upplever att pedagogerna är medvetna om hur viktigt det är att ge tid åt varje enskilt barn för att tillgodose deras behov. På grund av faktorer som lyfts ovan, blir tiden för det enskilda barnet dock alldeles för snålt tilltagen. Vi upplever att denna problematik är väldigt vanligt i många förskolor och vi upplever det själva på våra arbetsplatser. Det är faktorer som enligt oss inte på något vis gynnar barnen utan som behöver diskuteras på arbetsplatserna. Även högre upp hos politiker och beslutsfattare behöver detta påvisas än mer, så att förutsättningarna på våra förskolor ska få en möjlighet att förbättras

Psykologen upplevde att sent på eftermiddagarna blir många av de små barnen mycket trötta och söker då tröst och behöver en vuxen extra mycket. Andra situationer som psykologen nämner som kan vara känsliga är matsituationerna och vilan, de är tillfällen då barn behöver extra stöd och tröst från en vuxen. Det är en stor problematik att personalen är för få under många situationer under dagen. Broberg, Hagström och Broberg 2012, ss.169-170) förklarar att när små barn är trötta eller exempelvis har en jobbig matsituation då sätts anknytningssystemet igång eftersom det är en väldigt känslig stund för barnen, särskilt matstunden och vilan. Om barn inte får det stöd de behöver under dessa stunder, då skapas en oro hos dem, vilket kan leda till att de känner sig otrygga på förskolan.

I förskolor idag erbjuds föräldralediga och arbetssökande föräldrar att ha sina barn på förskolan 15 timmar i veckan. Detta upplever vi är bra då barn får möjlighet att utveckla sin sociala kompetens och utveckla sina relationer till andra. Detta i enlighet med vad Björnstad, Pramling och Samuelsson (2012, ss. 69-70) redogör kring att de yngsta barnen kan gynnas av att vistas på förskola om förutsättningarna är de rätta. Med rätt förutsättningar syftar de till en stressfri miljö med ett rimligt antal barn samt vistelsetider som inte är allt för långa. En av pedagogerna tyckte att tiderna för de yngsta barnen som erbjuds 15 timmar i veckan inte tar hänsyn till barnens behov. Hon menar att de barn som vistas 15 timmar på förskolan bör ha ett annat upplägg. Exempelvis så skulle tre timmar/dag, fem dagar i veckan gynna de yngsta barnen. I förskolan idag får föräldrar välja av några olika alternativ hur de vill disponera sina 15 timmar. Av egen erfarenhet vet vi att många föräldrar väljer att ha sina barn på förskolan 5 timmar om dagen, tre dagar i veckan. Detta upplägg innebär att lunch och vila ingår vilket vi tidigare lyft är känsliga situationer som barnet förknippar med sin primära anknytningsperson. Med tre timmar/dag, fem dagar i veckan får de yngsta barnen sina behov av social samvaro tillgodosedda på förskolan, samtidigt så får de tillbringa mat- och sovstunder tillsammans med sina primära anknytningspersoner. Det är viktigt under koltåren att små barn får sina anknytningsbehov tillgodosedda, eftersom det enligt Broberg et al. (2006, s. 177) är en kritisk period utifrån ett anknytningsteoretiskt perspektiv. Genom att små barn får tillbringa kritiska perioder mer med sina primära anknytningspersoner, så kan barnens anknytningssystem i större utsträckning vara i viloläge under tiden de är på förskolan.

De yngre barnens möjligheter för lärande

Efter att ha sammanställt intervju svaren vi fått in upplever vi att det finns en medvetenhet hos pedagogerna kring de yngre barnens trygghetsbehov. I enlighet med Bowlbys anknytningsteori har samtliga pedagoger kunskap kring att barnen, för att kunna lära och utvecklas, behöver känna sig trygga. Här finns dock en frustration hos pedagogerna att de med dagens gruppstorlekar har svårt att erbjuda alla barn tillräckligt med tid. Detta överensstämmer med vad Niss (2011, s. 46) beskriver angående trygghet och gruppstorlek, där hon lyfter att de yngsta barnens behov av att ha en vuxen nära sig är extra stort för att känna trygghet och därmed våga utforska.

Pedagogerna berättar om omsorgssituationer där de mycket väl vet att barnen skulle må bäst av att själva få försöka och prova sig fram, men där pedagogerna hjälper barnen alldeles för mycket bara för att tiden är knapp och det är för många barn att hålla koll på. Detta står i motsats till vad Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 22) anser att pedagoger ska ha möjlighet att erbjuda barnen i tid på förskolan. De påpekar att i dessa situationer måste barnen få tid på sig för att ha en chans att känna trygghet och genom det kunna utvecklas vidare. Det är uppenbart att pedagogernas upplevelser kring tidsbristen för det enskilda barnet är gemensamma för samtliga deltagande i studien. Tiden, eller brist på tid, är en faktor som pedagogerna frekvent återkommer till. Till stor del är det mest ett konstaterande utan någon reflektion till åtgärder.

Vi finner det intressant att endast en pedagog lyfter vikten av dialog i arbetslaget för att utveckla verksamheten och strukturera den för att frigöra så mycket tid som möjligt till barnen. I Lpfö 98 (rev. 2010, s. 11) poängteras vikten av samarbete i arbetslaget för att kunna erbjuda en miljö som gynnar barns utveckling och lärande. Genom svaren vi fick vid intervjuerna upplever vi att just samtal och dialog i arbetslaget för att föra verksamheten vidare inte är något som är givet på förskolorna. Dock ser vi det som en självklarhet efter detta arbete, att en god dialog och ett samarbete för att synliggöra alla barn är en nödvändighet. Även för att finna gemensamma strategier i arbetet med att få barnen att uppleva trygghet så att de kan knyta an.

Psykologen samtalar kring att det måste finnas minst en vuxen som ser barnet och kan följa det under dagen. Här blir det en konflikt när pedagogerna samtalar kring de barn som behöver lite extra på förskolan. De menar på att de aktiva barnen oftast tar sin plats och sin vuxen medan de försiktiga och mer sköra barnen blir de som missas. Samtliga pedagoger visar en medvetenhet i denna fråga men upplever en frustration i att kunna påverka så lite.

Niss (2011, s. 47) lyfter just faran i barns förmåga att anpassa sig till rådande förhållanden och hur viktig då pedagogens roll är i att finnas till hands och se barnet. Vi finner det här nödvändigt att poängtera vikten av dialog och samsyn i arbetslaget för att inga barn ska bli osynliga. Naturligtvis upplever man sig som pedagog frustrerad när tiden inte räcker till i vardagen. Dock, enligt vår uppfattning så går det att göra skillnad när en öppen dialog och en vilja att diskutera och utveckla verksamheten finns. Det kanske inte är de stora besluten vi kan ändra på, men små förbättringar/ förändringar upplever vi att det självklart går att diskutera sig fram till.

Tillfällig ersättare av trygghet

När de deltagande pedagogerna resonerar kring anknytning och rollen som pedagog för de yngsta barnen på förskolan återkommer samtliga till den fysiska tillgängligheten. De har en samlad kunskap kring de yngsta barnens behov och visar på fungerande arbetsmetoder som

gynnar barnen. Exempelvis så lyfter en pedagog att man vid inskolning ska visa sig tillgänglig för barnet, att det är ok att sitta i knäet så länge det behövs. Där menar hon på att om man arbetar efter denna modell så resulterar det i att barnet snabbare blir tryggt. Detta sätt att resonera stämmer väl överens med anknytningsteorin om att barn är födda med ett behov av närhet och en vuxen som kan tyda dess signaler (Hwang & Nilsson, 2011, s. 60). Det stämmer även överens med hur Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 27) resonerar kring barnets behov av en vuxen att tanka trygghet hos vid behov.

Även psykolog lyfter det som en viktig punkt, att det lilla barnet hela tiden ska veta var den vuxne är för att känna trygghet. Det kan låta som en självklarhet men om man tänker vidare hur mycket uppgifter pedagogerna har som inte direkt handlar om arbetet i barngrupp kan vi lätt se att det blir en konflikt i detta. En god struktur och planering för att se till så att det blir så lite spring med andra uppgifter som möjligt, möjliggör lugn och ro för barnen. Tillgängligheten av ett knä att sitta i ökar då förmodligen också.

Niss (2011, s. 46-47) resonemang kring pedagogens uppgift som tillfällig ersättare av trygghet under dagen på förskolan är viktigt att ta till sig. Här måste pedagogen ha kunskap och förståelse kring sin viktiga roll för barnet anser vi. För att möjliggöra en så bra relation som möjligt till barnet inbegrips även pedagogens relation till föräldrarna. Även psykologen lyfter vikten av samarbete med föräldrarna för att öka barnens trygghetsupplevelse på förskolan. Pratar föräldrarna väl om oss hemma bidrar det till att barnets positiva känsla ökar anser hon. Här ser vi hur viktigt det är med dialogen att vi förklarar för föräldrarna varför vi gör så eller så, att vi har en tanke med det vi gör, berättar vårt perspektiv och är lyhörda för deras. Här finns en fallgrop upplever vi då vissa föräldrarelationer är svårare än andra. Professionalismen hos pedagogerna måste fram och egna tankar om föräldrarna får läggas åt sidan. Dock vet vi att det kan vara känsligt att lyfta detta i arbetslaget med barnens bästa i åtanke är det ett måste.

En trygg och säker hamn

Vi ser att det finns en medvetenhet kring förhållningssätt hos pedagogerna som deltagit i studien. De vet hur de skulle vilja arbeta, hur de skulle vilja forma verksamheten för att säkerställa att alla barn blir sedda, i enlighet med Broberg, Hagström och Brobergs (2012, ss. 23-25) beskrivning av engagerade och närvarande pedagoger. Det är uppenbart för oss när vi arbetat med denna studie att det finns mycket känslor runt ämnet och att det upplevs aktuellt för pedagoger ute i verksamheten. Vi ser dock att många upplever stor frustration kring de faktorer de upplever förhindrar att trygga relationer och en tillfredsställande verksamhet kan utföras. De vill så mycket men ibland upplever vi det som att det mest har fokus på hinder på vägen.

En intressant aspekt gällande förhållningssätt som psykologen lyfter är pedagogens egna behov i mötet med barnen. Hon menar på att som pedagog måste du finnas tillgänglig för barnet men även släppa iväg det när det visar att de vill iväg och utforska. Här menar hon på att det behöver diskuteras i arbetslaget kring vems behov vi ska tillfredsställa och varför. Av egna erfarenheter vet vi att det här är en fråga som sällan diskuteras. Däremot anser vi också att om det finns ett öppet klimat i arbetslaget så möjliggör det för öppna samtal runt frågor av detta slag.

Vi finner det intressant att se att en av pedagogerna är inne på samma spår som Björnstad, Pramling och Samuelsson (2012, s. 69) att det är av stor vikt för hela verksamheten och därmed alla barn vilken sorts pedagog som arbetar. Lyhörda och mottagliga pedagoger möjliggör en verksamhet som kan gynna de allra yngsta på förskolan anser de. Psykologen hade liknande tankar kring pedagogernas egenskaper. Här finns anledning till reflektion hos

pedagoger ute på förskolor idag anser vi. Hur ser och bemöter vi barn och vuxna i vår närhet? Vad har vi för värdegrund på vår förskola? Av egna erfarenheter så vet vi att det i en del arbetslag kan vara svårt att lyfta frågor av detta slag. Därför bör förskolechefen ha en närvarande roll och bidra med kompetens och strategier.

Metoddiskussion

Då syftet med studien var att belysa pedagogers och psykologers tankar och åsikter kring barnens möjligheter att skapa trygga relationer till pedagoger på förskolan, upplevde vi att intervju med halvstrukturerade frågor var en bra metod att använda sig av. Detta är i enlighet med vad Lantz (2007, s. 33) anser. Vår tanke var att intervjua fyra pedagoger och två psykologer, tyvärr var en av psykologerna hemma för sjukdom dagen för intervjun. Vi upplevde dock att vi fick ett rikt material att arbeta med efter intervjun med den kvarvarande psykologen så vi beslutade att det räckte med en psykologintervju.

Genom att använda oss av halvstrukturerad intervjuform upplever vi att det gav de deltagande respondenterna större möjligheter att utveckla sina svar och lyfta det som de anser viktigt. Intervjutillfällena upplever vi också har möjligheten att blir mer avslappnade vid ett sådant här upplägg.

De deltagande pedagogerna fick intervjufrågorna till sig innan intervjuerna detta upplever vi båda vara ett bra sätt för att få ett fylligt resultat till studien. Vi missade dock att ge frågorna i förväg till psykologen. Detta medförde naturligtvis att hon inte hade möjlighet att förbereda sig så mycket. Vi upplever dock att hon tillförde utförliga och ingående svar till studien vilket berikade hela arbetet.

Syftet med att ha relativt få respondenter var att vi ville gå in på djupet i alla intervjusvar och känna att vi inte bara skrapade på ytan. Detta sätt att resonera stämmer in med vad Trost (2010, s. 143) anser om varför det kan vara fördel att utföra få intervjuer. Efter att ha gått igenom allt material känner vi att vi verkligen haft den möjligheten och upplever att vi gjort ett grundligt arbete. Om vi däremot hade haft längre tid på oss kunde observation förmodligen ha varit ett bra komplement i studien för att tillföra ytterligare djup.

Under intervjusituationerna upplevde vi att miljön verkligen spelar in, om det blir bra fokus under intervjun eller om det är ljud och rörelser som distraherar runt omkring. I enlighet med vad Lantz (2007, s. 73) beskriver angående vikten av att välja plats för intervjun med eftertanke, så upplevdes intervjuerna mycket olika.

När vi intervjuade psykologen upplevde vi från början en lugn och avslappnad känsla då vi satt i ett avskilt rum utan något i omgivningen som störde. Så upplevdes även intervjun som utfördes i hemmiljö samt en intervju som genomfördes i bibliotekets lokaler. Resterande intervjuerna utfördes på respondenternas arbetsplatser med varierande inslag av ljud och störmoment. Även om vi på förskolorna valde rum som för tillfället inte användes av barn eller pedagoger upplevde vi att det var liv och rörelse i rummen och i miljön utanför som emellanåt flyttade fokus från intervjusituationen.

När vi efter intervjuerna samtalade kring intervjusituationerna så visade det sig att vi båda upplevde att det var skillnad i att intervjua personer som vi redan kände mot att intervjua psykologen som ingen av oss hade träffat innan. Vi var två som samtidigt intervjuade psykologen, detta var enligt oss ett bra upplägg då en kan fokusera på frågorna och samtalet och den andra på dokumentationen och kompletterande frågor vid behov, i enlighet med vad Kihlström (2007, s. 232) anser.

Att ha en yrkesrelation till någon man intervjuar, upplevde vi gjorde situationen något mer konstlad. Eftersom vi själva är verksamma inom förskolan och inte ville påverka intervjupersonerna, mer än nödvändigt, med våra egna upplevelser och erfarenheter så var känslan att vi vid dessa intervjuer var något stramare och återhållsamma både verbalt och med kroppsspråk. Dock var vi medvetna om att ett samspel hela tiden sker under en intervjusituation och vi upplever att medvetenheten kring vår egen roll hjälpt oss utföra intervjuerna tillförlitligt (Lantz 2007, s. 65).

Didaktiska konsekvenser

Den största utmaningen i det fortsatta arbetet ute på förskolorna upplever vi vara dialogen i arbetslagen. Det är uppenbart för oss hur viktig den är för att skapa möjligheter till trygghet för barnen. Genom en god kommunikation skapas möjligheter att forma en verksamhet med strategier och struktur som och ökar kvalitén på verksamheten vilket i sin tur gynnar barnen. Kvalitén på arbetslagets samarbete är enligt Björnstad, Pramling och Samuelsson (2012, s. 69) en avgörande faktor för de yngsta barnens välmående på förskolan. När gemensamma värderingar och ett gemensamt förhållningssätt diskuteras fram kommer barnen vara de stora vinnarna. Dock är vår övertygelse att arbetet kommer att upplevas mycket roligare av pedagogerna när fokus inte behöver ligga på tiden som inte finns utan på de möjligheter som finns.

I enlighet med Kihlbom, Lidholt och Niss (2009, s. 52) anser vi att pedagoger som arbetar med de yngsta barnen bör ha en gedigen kunskap kring barn och anknytning för att kunna tillfredsställa deras behov på förskolan. Det är en tanke att ta med sig ut på arbetsplatserna. Hur ser kunskapen ut hos oss? Behövs det kanske fortbildning? Ska arbetslaget läsa någon aktuell litteratur tillsammans? Det är viktiga frågor som behöver diskuteras och som kan göra skillnad för barnen. Även förskolechefen har här ett stort ansvar dels i nyanställning av personal men framför allt i att vara närvarande, lyhörd och delaktig i verksamheten.

En synnerligen viktig aspekt att tänka på gällande anknytning är hur vår inskolning ser ut. Med kunskap i ämnet vet vi att barnet behöver skolas in till en eller ett par pedagoger och i sin takt. Detta medför att inskolningen behöver vara mycket flexibel och det hänger på oss pedagoger att tillsammans med föräldrarna diskutera os fram till den bästa lösningen för det enskilda barnet. Av egen erfarenhet vet vi att många förskolor har sin inskolningsmodell och arbetar efter den rakt av utan reflektion kring det enskilda barnet. Enligt vår uppfattning kan det resultera i att det tar längre tid för barnet att knyta an till en pedagog.

Fortsatt forskning

Vi ser flera spännande forskningsmöjligheter efter att ha slutfört denna studie. Genom att ta del av arbetslag som har en väl fungerande verksamhet skulle det gå att arbeta vidare med temat barns trygghet på förskolan. Just kring hur dessa arbetslag strukturerar upp sin vardag där bl.a. reflektionstid, föräldrasamarbete och dialog i arbetslag är intressanta faktorer att se vidare på. Vår upplevelse är att det vore betydelsefull för pedagoger i dagens förskola att få ta del av positiva exempel för att kunna arbeta vidare med sin egen verksamhet.

En forskningsfråga som kan bli aktuell först om ett antal år har vi också funderingar kring. Hur ser livet ut för dem som under hela sin förskole- och skoltid vistats i stora barngrupper med få vuxna tillhands? Hur ser deras relationer ut som vuxna och hur mår de psykiskt?

Tack

Vi vill börja med att tacka våra fantastiska familjemedlemmar; Henrik, Tilda och Elin samt Hayat, Iman och Khaled som under denna resa stått där tålamodigt och uppmuntrande vid vår sida. Ni har periodvis sett lite av oss och ibland blivit åsidosatta men trots det så har ni stått stabila och hjälpt oss framåt när det varit kämpigt. Er förståelse för situationen bär vi för alltid med oss.

Vi vill även tacka alla våra vänner som vi träffat allt för sällan under denna period. Att ni finns kvar bevisar att sann vänskap verkligen existerar, nu vill vi träffas och umgås! Tack alla arbetskamrater som har haft tålamod och acceptans för att vi inte ägnat jobbet den största uppmärksamhet under denna tid. Er förmåga till överseende med situationen har bidragit till att vi kunnat färdigställa studien. Ett stort tack till er som korrekturläst vårt arbete och kommit med synpunkter, det har hjälpt oss framåt. Även till er respondenter säger vi ett stort tack för er tid och ert engagemang. Till sist så vill vi tacka Richard Baldwin, vår handledare på Högskolan i Borås.

Referenser

- Abrahamsen, G (2006). En god start i förskolan- tolerans för tårar vid avsked och tid till det nödvändiga. I Løkken, G, Haugen, S. & Røthle, M. (red.). *Småbarnspedagogik: fenomenologiska och estetiska förhållningssätt*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 68-69.
- Backman, J (2008). *Rapporter och uppsatser*. 2, uppdaterade [och utök.]. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Björkdal Ordell, S (2007). Kvantitativ data och forskningsansats. I Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, s. 194.
- Björnestad, E & Pramling Samuelsson, I. (2012) *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år?* Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T. & Risholm Mothander, P. (2006). *Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur
- Broberg, M, Hagström, B & Broberg, A (2012). *Anknytning i förskolan: vikten av trygghet för lek och lärande* . 1. uppl. Stockholm: Natur & Kultur
- Brodin, M & Hylander, I (1998). *Att bli sig själv: Daniel Sterns teori i förskolans vardag* . 1. uppl. Stockholm: Liber
- Bowlby, J (2010). *En trygg bas: kliniska tillämpningar av anknytningsteorin* . 2. utg. Stockholm: Natur & kultur
- Carlberg, C, Granberg, A & Lindfors, H (2012). *Småbarnens egen läroplan: Lpfö 98/10 tolkad utifrån 1-3 åringars behov* . Solna: MacBook
- Ekström, Kenneth (2007). *Förskolans pedagogiska praktik: ett verksamhetsperspektiv*. Diss. Umeå : Umeå universitet, 2007 Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-992>
- Falk, L & Hammarberg, T (2007). *Mänskliga rättigheter: barnens rättigheter: en lättläst skrift om konventionen om barnets rättigheter*. [Ny utg.] Stockholm: Utrikesdepartementet, Regeringskansliet
- Fejes, A & Thornberg, R. (2009). Kvalitet och generaliserbarhet I kvalitativa studier. I Fejes, A & Thornberg, R (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber, s . 218.
- Hwang, P & Nilsson, B (2011). *Utvecklingspsykologi* . 3., rev. utg. Stockholm: Natur och kultur
- Kihlbom, M, Lidholt, B & Niss, G (2009). *Förskola för de allra minsta: på gott och ont* . Stockholm: Carlsson
- Kihlström, S (2007). Intervju som redskap. I Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 47-57.

Kihlström, S (2007). Uppsatsen-examensarbetet. I Dimenäs, J. (red.) *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 229-232.

Lantz, A (2007). *Intervjumetodik . 2.*, [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Läroplan för förskolan Lpfö 98 . [Ny, rev. utg.] (2010). Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Løkken, G (2008). *Toddlarkultur: om ett- och tvååringars sociala umgänge i förskolan*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Malmqvist, J (2007) Analys utifrån redskapen. I Dimenäs, J.(red.) *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, s . 124.

Niss, G (2011). Trygghet och gruppstorlek. *Psykisk hälsa*,(3), ss. 44-49

Patel, R & Davidson, B (1994). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning* . 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Riddersporre, B (2010). Ledarskap i förskolan. I Riddersporre, B & Persson, S (red.). *Utbildningsvetenskap för förskolan* . 1. utg. Stockholm: Natur & kultur, s. 220.

Skolverket (2013). Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2013. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på internet: <http://skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper> [2014-05-26].

Thurén, T (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare* . 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber

Trost, J (2010). *Kvalitativa intervjuer* . 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

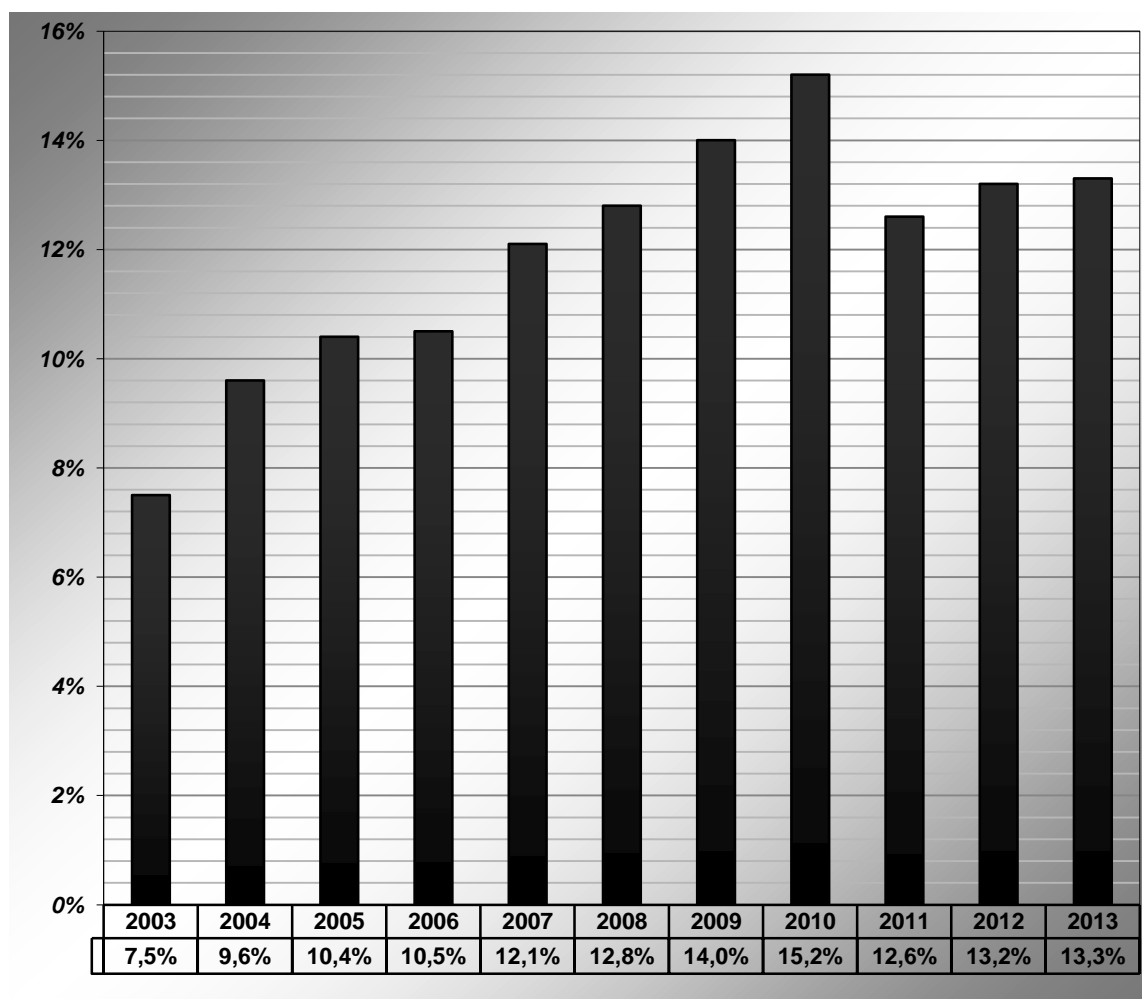
Vetenskapsrådet (2013). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2014-05-23].

Wennerberg, T (2010). *Vi är våra relationer: om anknytning, trauma och dissociation* . 1. uppl. Stockholm: Natur & Kultur

Westlund, I (2009). Hermeneutik. I Fejes, A & Thornberg, R (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss . 74-75.

Bilaga 1

Andelen småbarnsavdelningar i landet med 17 eller fler barn.

Bilaga 2

Intervjufrågor till pedagoger

- Hur många pedagoger arbetar på din avdelning? Hur många barn är inskrivna på avdelningen?
- Har du upplevt någon skillnad vad gäller antalet barn i barngrupperna under den tid du arbetat, i så fall vad för skillnad?
- Har du upplevt någon förändring under åren vad det gäller personaltätheten? På vilket sätt anser du att personaltätheten påverkar verksamheten för barnen?
- Vad är din upplevelse kring de yngre barnens vistelsetider på förskolan genom åren, har det skett någon förändring, hur ser den förändringen ut i så fall?
- Om ni har barn med hög vistelsetid på förskolan, hur upplever du att de hanterar sina dagar? Vad är tecken på att de mår bra-orkar med dagarna? Vad är tecken på att de inte orkar, mår bra av långa dagar?
- Har det skett någon förändring vad det gäller mängden arbetsuppgifter för dig som pedagog, under de senaste åren? Kan det ha ngn påverkan på barnen? Utveckla, förklara, resonera.
- Hur upplever du att din tid räcker till för det enskilda barnet? Vad anser du är tecken på att tiden är tillräcklig? Om inte, vad för tecken/ signaler kan barnen visa?
- Finns det något optimalt vad gäller antal barn i gruppen, omsorgstimmar på förskolan, personaltäthet enligt din erfarenhet? Utveckla, förklara varför.
- Hur upplever du barnens relationer och trygghet till pedagogerna? Utveckla

Bilaga 3

Intervjufrågor till psykologer

- Vilka är era arbetsuppgifter, hur samarbetar ni med förskolan?
- Vad anser du är pedagogens viktigaste roll på förskolan för att barnen ska kunna knyta an till dem?
- Vad för sorts pedagog anser ni att barnen behöver möta på förskolan, för att utveckla god anknytning?
- Hur viktig anser du att en sekundär anknytningsperson (i detta fall pedagogerna) är för barnet?
- Vad spelar anknytningen till pedagogerna för roll för barnens vistelse på förskolan?
- Vilka förutsättningar behöver pedagoger ha för att möjliggöra för barnen att skapa anknytning?
- Hur ska pedagoger arbeta, enligt er, för att säkerställa barnens behov av trygghet?
- Vad för konsekvenser kan det ha på barns psykiska utveckling att tillbringa långa dagar på förskolan redan som små? Med tanke på intryck, antal människor de möter varje dag,
- Finns det något optimalt vad det gäller antal barn i gruppen, omsorgstimmar på förskolan, personaltäthet enligt er uppfattning? Utveckla, förklara varför.

Bilaga 4

Hej!

Här kommer information angående intervjun vi tidigare kommit överrens om. Examensarbetet som vi ska skriva kommer, som vi tidigare berättat, att behandla barns trygghetsmöjligheter på förskolan.

Genom att intervjua er pedagoger som arbetar med de yngsta barnen avser vi få en uppfattning kring vilken tid och möjlighet ni upplever er har att erbjuda de yngsta barnen på förskolan,

Intervjun kommer att ta 30- 40 min. Vi kommer att spela in intervjun för att vid behov kunna återkomma till den under arbetets gång. Denna inspelning kommer endast att användas i forskningssyfte. Allt materialet vi samlat in kommer även att förstöras efter att arbetet blivit godkänt. Det är helt frivilligt att delta och du kan när du vill välja att avbryta ditt deltagande. Vi kommer att hantera allt material så att det inte går att röja förskolans eller din identitet i vårt examensarbete.

Vill du fråga någonting eller funderar du på något som rör studien är du välkommen att kontakta oss.

Anna-Karin Magnusson tel: xxxxxxxx   Hanan Almosawy tel: xxxxxxxx

Vi ses den..... Kl.....

Tack på förhand för att du ställer upp i denna undersökning.